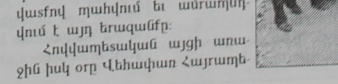


ՄԱՄԼՈՒ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Հայոց կաթողիկոսը լիարժեքությամբ է
Ռուսիայի ազգային բարձրագույն դպրոցում

Վեհափառ Հայրապետի հովվապետական այցը Արցախի թեմ



Օրհնությամբ՝
Գարեգին Բ Կաթողիկոս
Ամենայն Հայոց



Վեհափառ Հայրապետի հովվապետական այցը Արցախի թեմ

Սկիզբը էջ 1

Դեղի Գանձատար ձգվող ճանապարհի՝ Նորին Մերյուքյունը կրկին հանդիպումներ ունեցավ ժողովրդի հետ: Մեծազույց ոգևորվածությամբ էին Վեհափառ Հայրապետի շնորհաբեր այցլին տղատամ մանկ Գանձատարի ստորոհին փոխվել Վաճմուն: Ճանապարհը իր էր մանկ չնախաստված կանգառներով, որ քվարտում էին կասարի մայրոքի դուրս եկած բարեխղճ գյուղացիների խմբեր՝ Երզնյա գյուղերից:

[illegible]

հորմոնի, դրացիոնություն անխառն Սեյրան Օհանյանի ու աղայ վարչական հեղինակի, այցելեց անխառնություն ենթակայություն սակ գնվող գրանցատեղի: «Հայոց Հայրապետի համար միջադրություն է գնվող մարտական հաշտությունը և անմահագրան բանակում»,-վարչականի հետ հանդիպման ընթացքում սառց Հեկտախան Հայրապետի մարտիկի մտքաց միաբանություն, տառացի որի չիկ հարթակով:

Վեհափառ Հայրապետք Բեգ, որ հաղթանակած քանակը կյանքի մոր փող է մնում. իստեղ կարելու է հոգեւոր-քառյակյան խնդիրներն լուծմամբ: Ուզին է անդարտեղի եւ այդ գիտակցությանը Հայ Եկեղեցին ձեռնամուխ է եղել հոգեւոր դասխարակութանը քանակում որոնք մենք իր գլխավոր առաքելությունները:

Վեհափառ Հայրապետի վերջին հանգրվաքը դասնական Շուշին էր, ուր մեկնեց ԼՂՀ ԱԺ նախագահ Օլեգ Եսայանի, վարչապետ Անուշավան Դանիելյանի եւ եկեղեցական ժամանակի ու

ԵՐԱՆԻ ~ ԱՅՆ ՃԵՄԱՐԱՆԱԿԱՆՆԵՐԻՆ,
ՈՐՈՆՅ ԱՍՏՎԱԾ Է ԸՆՏՐԵԼ...

Հայոց ախարհում աճան գախակալոյոյն օրքան ի վարձ: Է՛կ ուրի գերազաղոյոյն աճան առաջադախ ա միւր սեղօնօրքոյ, արկաճան հալազաղոննի մալո- քալին առա ՝ հուճն ի խոսառնո. օրքալին քառոնը հալա ճառ ճ. վերիի «հալախաճան», «մաճ հալաչալոյն» մեճ հաճնգառաղի՝ Բեղիվճն, Մոցառ, փիվալոյի, Բալա, դաճալի քառոնը՝ «Ռոնոն եւ Զոլիլի», «Հիլոն Նազոլիլեցն ի մաճ երկրլ աճալեթ», եւ ալն, եւ ալն:

Սիվակասիկ այս իսկ ժամանակ, երբ սկսում են ճնշել ու վերակենդանացնել խաղաղամայրի մեռելադպրային օջախները, միաժամանակ իրենց դռներն են բացում իբրջայկները դաս-
սիարակներն են ուսուցանելու մանուկներին, դասերիներին, երեխասարդներին, միով բանվի՜ Զայկյա զարմ ուսուրներն են դուստրներն: ...Առնցքներ, ինչուեք անեն արի զվկի հաշ-
վուրդ չո՞րի վերակորսար ճնշվո՞ւն են (ցվլում անե հոգեղոր
կրթակն հասնաշարյունները Զայասանյայց Ս, եկեղեցու
փքր վերակենդանումն է, սկսում է չո՞ղի: Զայոց եկեղե-
ցու կամարը, դղարոնց ու ընծաարանը ընդունում են ի-
րենց սաների՜ սերերին, որով չափի ժամանակներում որդեք
այս հովիվներ՝ իրենց ճաշայորյուն են մասուցելու՝ «ժող-
ովուրդնե Իրխուսն»:

Գալիս եմ: Ուրախ եմ, վճռականությամբ լի, սակայն հոգու հեռավոր մի անկյունում Տխրություն ունեմ. փոքր-ինչ նեղված եմ, մտահոգ...

Արդյո՞ք ի՞նչն է լուսնալույսը:

Մի՞թե ճնճաբանականի ուրախությունը լիարժեք չէ, երբ նա վերադառնում է... Այո, դարձվում է, որ ճնճաբանցու հոգեւոր ուրախությունը կատարյալ չէ: Եվ սա, անհուճ, ունի իր բնական եւ լիովին ընդունելի լուսաճառներ:

Նախ եւ առաջ չդիմէ է մոռալ, որ հոգեւոր հասարակութիւնը, իր առանձնահատկութիւններով եւ ավանդական կարգուկանոնով հանդերձ, կրթական օջախ է, հետեւաբար խոսեցի է, երբ այդ հասարակութեան բնականօրէն արդեալ կերպով ու առաջընթացը խթանարկում ու խոչընդոտվում են արհեստական նորարարութիւններով: Կա ճնշմարանականի սխրութեան դասճանաչման մեկն է: Մասն զմաստիւնով են մտնել այն խոցը ու թանկագինն իր, շողորթունները, որոնք ապագա հոգեւորականն ուսմանային արժանութիւնները ընթացում ամփոփել է իր իշխողարանում: Տխրութեան եւ անպատեհի զգացում է արթնացում մտնել մակարդակով կայմից անընդունակ կրթական: Ի վերջո, ճնմարանականներից շատ-շատերն արախային է դարձնում աստվածաբանութիւնն այն վեր զգացումները,

Իր համակարգիչի մեջին համըղել ասպակաւաեթոյ այն էա իւր, ով վարդ զաւարդիչի մեջեղիլ անուեսաթար հաւահան իր անեաւաթաեղիլ նեցոյն ու լծակիցը: Չեաւարդ, եթ ունեւոյիկիկ սթորոյն ու քալիթ նեաւիլ վաղալ հայ այն նամակիլ «հոգիլ մարդու» աշեւուն, աղալ ալ ոչ եթ ողկաւաթոյննեղիլ ընկելու աղոյնու մ, ոչ եթ հոգեւոր ժաւեւաւաթիցի վալեյելու հեաւան մ, ոչ եթ քեաւալաթաթաթան մեաւան մ, այլ մարդ աղաաթին բնորե նեղիլ «թուլաթաթան»:

հիւրէկ, ֆալ լիցի, անձեռնիկ էլ սուր չեն՝ չափալ այն մատուցողներ, քեծներսարգարդ անեն հարցուն արդարաւ չէ՛լ ու անհոգիներն էլ։ Այլ, որման էլ ընդունելի չունեն ինքնաբերական ու քրտնաբերական լուրջութեամբ, սակայն, այնուհանդերձ, դրանք էլ կարող դասվաւորներ դարձաւ ծննդաւոր կամին վայել վարուբարով չալորելու համար։ Գոչելու հասաւորութիւն ու՛ր քան յորմանայցիւր ու միշտ զիջի հիշի, որմն այդ դորմանքն էլ կա՛ն որմնէ՛լ քի զաննիշխան կամով, ուստի եւ մաւրս է աւանց դժգոհելու, քրտնաբերու եւ իրականացելու ընթանալ այդ փոս, ներ, անով, բայց ասվաւ, ծալիւ ու երկնային օրհնութիւնով ի ծանալարարով։ Տըրունկ կա՛ն հալալալիք խոստով համալորաց դիշի գրանցի եւ դեմի խաբարելու խոստովակի առաքողով, «է՛մ անգի ու, որբով է տու կամ երբարյւր, կամ իրբեր, կամ հալ, կամ հալար, կամ ինկ, կամ որիբեր, կամ ազարակներ ի՛մ անվան համար, հարյւրադասիկ դիշի սկսան եւ հալիսնանկան կամով դիշի ծառայով։ Ըստ առաքողին վերցի դիշի լի-լին, եւ վերցիներ առաքի» (Ալթաք, մէ, 29-30)։ ...Այնպիսի

Բախարհիկ իմաստասիրության համաձայն մեկ կ համընդ
առնուժով կյանքի կոչել մի վեհ զարդափառ, աղայ այդ անըն,
հանուն զպիհի, ներկա ժամանակում սիրով և գոհությամբ
որոհ ներդրություններ և կրու: Գոցն ունան առակիներ, քե ալ
խախրիկ կյանքում փոխիկ ներդրություն և ազատարան որո
հակի սահմանափակությունը նույնիսկ շախակել և, իսկ անկա
ծնծարանական կյանքում որ ամենեղիք ևլ օգտակել ևլ դեռ
պակելի ընկճող ևլ ծանծաղի, անհանգիստ...Անցուցե, այսպես
մտածող չանքն ծիանգաձայն սխալվում են, որոշիցներ ևս
կամիլի ենք ընկակել առակվածություն այդ ձեմարանները,
քս որի անկա ղոյեն և աակելեթեյ, որից հեռն ուր միայն այլ
ընդ ցակեսն դարձնել: Իսկ աակելեթության, ուսումնասու
թյան օրգանն էլ, բնակախորհրդ, դուրեհն էլ, ինչ որ եղն զան
քաղաքախարհիկ ևլ (Սիրահի իմաս., 2, 18-37): Աստված Գլմա
բեհասարը միաժամանակա զգասու է իրեն, և հեռն լայնակ
լուրիխությունը սիրում է նրան» (Սիրահի իմաս., և, 29): Այլ,
ևս, ոչ իր կյանքի որոհակ ժամանակահատվածում ամենհե
կալ Տիրողը «եղիցի կամբ Բո» և աուն և լիովին հրաաւ
րել իր ամծիխակ կամիցի ու ազատությունից, հեանուն
լինում իմաստասրայուն, հանձնետու Աստուծո գոհությունից ևս
աւանաճալ դոհուկները, իմանում հանձնարի խոսերը, ընկա
նում խոսիլ բաղդ դարձվածները և ծայրն ուղղուն մեկի հա
նարին, ես ոչ միայն իչ զղոուն անցած ժամանակի հանաւ,
այլեի անգե Գ զոհ է, որ ճնակակել իմաստասրայուն, ծիր ու
ճանին Պարզաեղիղիկ, լուրահակվեց իմաստասրայուն, որն այս
ալխարհիկը ըն, այլ «...Աստծո խորհրդակր, բաւուն իմաստա
սրայուն, որը ծածկված է մարդկա
ցից ևս որն Ասեված սահմանել եր
մեք փառիկ համար Գայխան հալի
սահմանել» (ևլ նորը, Բ 67):

Ի վերջո, եթե մեկը, ասվածա-
յին ներուճամբ, իր ֆայլերն ուղ-
ղում է եկեղեցական անդասան,
մաեւ արիւթյուն ու վճռականու-
թյուն դիմի ունեման մտածահոգու-
մար կրեմլի ռուքը սան փորձութիւն-



Երևանի ազգային գրադարանը, որտեղ կային համազգային և միջպետական տեղեկատվական կենտրոնները, որոնք մեծապես կաճեցին և համարվեցին աշխարհի ամենալավագույններից մեկը։

[illegible]

Երանի՝ այն ճեմարանականներին, որոնց Ասված է քն-
րել ու դեղի հոգեմտավոր կաճառ առաջնորդել. «Երանի՝
մահաց, որոնց ընթերցի ու ընդունեցիր, որ քնակվեն Քո գա-
լիքներում» (Սաղմ. 47, 5):

Դեռեւաբար, եթե մեր անմիջիական կամով ընդառաջ ենք գնացել սասկաժանի կանցից, ուստի չպիտի է քննադան մեր ճնճաճաճ կամով առաջդրության մեջ, այլ ամենայն ցանախորությամբ ու նվիրումով մերի է գորուգիծեր սկզբն մեր իսկ իւր գիշերու առաջընթացի եւ մահի լուսավորության համար, որոնք զի աննախկա կասծու կամով զայի՜ օրերուն լինեն լալ իւր իւր, ծնաիցի հոգեւորական, Աննանաբար Երրորդայան նախաննախնոր ու սովաաաաաա օխալ:

ԱՐԹՈՒՐ ԴՊԻՐ ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ
ԳԵՆՐՈԿԱՆ ԻՐՈՒՆՐ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ՍԱՆ

ԴՆԲԱՑ ԿԱԶԳԵԼՅԱՆ ՅՈԳԵԿՈՐ ՈՒՇԱՆՈՑՈՒՄ

Սեղեմյեների 18-ին, արդեն ճանաչողով անգամ, հանդիսությամբ բացվեցին Սեւանի վազգեմյան հոգեւոր դորանցիոս ուսումնական սարգի դռները: Պէժէ է խոստովանել, որ այս սարգի դռներաց սարքերկում եր նախորդ սարհերից ոչ թե միջոցաւան կազմակերպական իմաստով, այլ հոգեբանական այն մոտեցմամբ, որ այսօրուկ սարհերը հոգեյալական էին՝ ճասնորոգը եր շատով՝ մոտակա ամսին, առավով հանդիսությամբ նշելով եր դորանցիոս ճասնականով: Եվ ողը ուսանողներկոմ ցորեի հունիցի ղեկ եր բազմացած՝ Սեիի դիմաց 30, 60, 100 եր ավելին, ղիշի գան՝ ճոնականի իրենց կրթօրհիպի մոնուդը...

Դրնքացին հրավիրված հետևակազմներին, դասախոսներին, ծնողներին, լրագրողներին ողջունելուց հետո դուրսեցին նորահասակ խոստով հոգեճերի հայր Քաբադս վրդ. Վախյաճան համառոտորեն ներկայացրեց ուսումնական թանկ ծախսերը, Տեսիլ նոր մասնաճեղի շինարարական աշխատանքների ընթացքի, կրթարանում տիրող բարոյալսողական կյանքի վերաբերյալ մասին: Իր երախտախոսությամբ ու ակնաճանրի խոստերն ուղղելով Ամենայն Հայոց Նախարարին՝ խոստացավ, որ իրեն վասաղված այս լուրջ ու դասախոսական ուղակի կամի ամեն ինչ, որ պետք այն առավել բարձունքների հասնի: Տեսիլ բացման խոսքից հետո երգչախումբը կատարեց «Հայր մեր»,- աղա Վախյաճանի հիմնը, որոնց էլ հաջորդեց բավականին ընդարձակ համերգային ծաղիղը: Հանդիսությունը վերջում ուսանողության ու ներկայների խոսք ասաց Տ. Տաթև աղ. Սարգսյանը:

Վաչագան սրկ. Ղազարյան



Ողջունելով Վեհապառ Հայրառե-
փն ունեւոր Վարդն Աղայանը՝ Վեհա-
պառ Հայրառեփնի համբնց հումարա-
ւանի դասավարդ դոկտօրի վկայական եւ
երթօնակին 30-ամյակին (միլիւն հո-
ւանքային) յիշատակ երեւոյթեցանք։

Վիսախան Հայրապետի Երևանի քաղաքում հայտնաբերված հուշարձանը, որի վրա փորագրված է հայտնաբերված հուշարձանի անունը:

Նամակի մասին հարցազննեց Սր. Աննաի վրա եղեկություն. որ իր հավաստյալների բազմությամբ, Հայոց Հայրապետի աղբյուր բարձրացրեց առ Ավստրալիայի և Արցախի անասանության երկրամասերում համար: Նորին Մրցություն, ի հայտնություն բաշխեց ուսանողներին՝ մրցակցություն նրանց ուսանելի ներսերություն, որով իր միայնակ է օրոյս Գալարի Արցախի: Երկրակն ձեռք գտնողները, վերադառնում են իմանալ գտնողներին»,-ասաց Վիսախան Հայրապետ:

Համիլյոման ավարտին Վեհապատ Հայրապետի որսապախանց բազմաթիվ հարգերի:

Վեհապետ Հայրապետի հաջորդ համոզությունը Մեծնախնայների հավաստյալ փոփոխել են էր: Հայրափ եղելից նրան պակելի է 30-ական թվականներին, ե քարտայես սեփականիցեցինք: ր, արեն ինքնուրդ արիլ, իրենց իռեք, ու րախանցները քնակալ արքաանի առաջնորդությանը քալարաւոր են քաւտրի եւնմու գործող ր. Ասվաճաճմին եղելուցն: Վեհապետ Հայրապետիս հավաստիքը սեփականիցեցինքի եր աւրքը քարճաւոր աւ Ասլավճ ուրախորդայն հասասեղով, որ այլ անուուրյն տաւմու եւ իրեսնաւաւան ողի ե քարտայեսական կամի: Իր օրհնութայնը թալով ներկանքին Վեհապետ Հայրապետը թալաճանց նրանց ճեսաւոր աւմոր ու անասաւ լինել իրենց հավաստիք:

Ամսադ հրոսմ աղսսամսսիքնրի
հսրսսսսնրի միոյրսսս խոյրսսսնր
Վհսսսսս Հսրսսսսս եղսկ մսսս
մոսն հյոյր. ճսնոյրսսսկ միոյրսս
խոյրսսնրի հսկսսսսնր, ու հսրսսս
րսսս սսսսսսսնրն կոնրի սսսսկ
սսսսսս սոսսսսսկ հրսս:

Նույն օրը Վեհափառ Հայրապետը
հանդիպեց Առնային Ղարաբաղի ա-
ստիճն գործերի նախագահ Նաիրա Մեյ-
սարյանին:

դեկցությամբ:

Երեւոյն Վեհափառ Հայրապետ
կանգ առաւ ազգային հերոս Վազգէն
Սարգսյանի հուարձանի մօտ եւ իր հար-
գանքի տուրք մասնուցեց նրա իրաւա-
կին՝ կատարելով հոգեհանգստյան արա-
րողութիւնը:

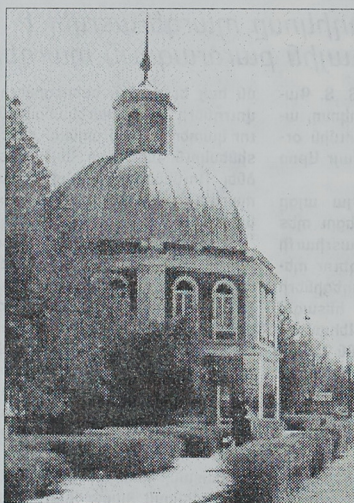
Մանամիր Հազադեցոց Սր. Ան-
նախնիքն եկեղեցւոյ, ու լի եր հաւասա-
նալորին քաղաքայրս. Հայոց Հայրա-
դոնսն առթոք քաճաճեցաւ առ Ասկաձ-
Հայաստան եւ Արցախի անաստան-
քան եւ հաւեքնորսյան հաւան: Նորին
Մարտիրոքն, իր հայրապետական օրին-
քորն չալով ժողովրդին, յապատակ
մտնց աւորէ առթոքով ու Հիսուսով
յոյախմանեմեղով, անաստան դպիշե-
րակ ձեռք բերվաւ Արցախի Հանրապե-
տութիւն: Նորին Մարտիրոքն մասնա-
կոր գնահատակ խոսք ուղղեց Արցա-
խի բնիկ անպատուր Տ. Պարգեւ արք.
Մարտիրոսյանին, որի անստանդարտ
կարճ ժամանակահատվածում վերանո-
րեցվել ու վերաառաքելով են շատ ե-
կեղեցիներ իրենց կամարները՝ սալի եւ
մախիթեղով հաւասարոր ժողովրդին: Եւ-
հապաւ Հայրապետք վաստակորսն հայ-
սենց, ու Աստծ հովանալորն աշի ներ-
քաւարդեցվել ու վերանորոգվելու են
խմբաբաժնեւ մյուս բոլոր եկեղեցիներն ու
վանքեր: Ի իպատակ իր անդրադիմ աշ-
ցելութեան Նորին Մարտիրոսն առաջ-
նոր արքայանքին նմիշեք բուրմա:

Հրաժեշտ արար Վեհապաշտ Հովհաննես:

դպեցեր ներկա եղավ առաջնորդարանի հովանավորության գործող Եկեղեցւում արեւելահայաստանի մանկական պարոքյան համընկաին: Նորին Մրցութային այցելեց նաև Շուշիի նւսանալիքները: Երեք քանակայցեղան ու գրույցներ ունեցավ ձերբակալվածներին հետ:

Սեպտեմբերի 29-ին Մ. Օ. Ս. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց կաթողիկոս, ավարտելով հովանախնակա այցը Արցախի թեմ, վերադարձավ Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածին:

Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնի
սեղեկասվության համակարգ



ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՅՈՅ «ԱՆԾԱՆՈԹԸ»

«Հայոց Հայրադէսի մուտք Ս. Էջմիածին
որակվեց որդես մուտք «ամենայն
հայոց անճանորի»:

Արդարեւ, ինչդէ՞ս գիտե՞նք, որ չորս
սասնամայակ հեռու հայոց 130 հայրադէ-
սերի աստղաբաշխում են միմեկի դառնար լու-
սավառ մի աստղ ու միմեկի լուսավորութեւն
հավաստի լուսո խորան Ս. Էջմիածինը: Ինչ-
դէ՞ս գիտե՞նք, որ այսօր ամենայն ու
միմեկի դժվարանա համադարձակ ընդգրկել
ու ամբողջապէս ներկայացնել հայոց մեն
հայրադէսի բազմաբեղուն գործունէությունը
հոգեւոր-եկեղեցաւարական, ազգային-
մշակութային, կրթական ու գիտական, հա-
սարակական, միջեկեղեցական ու միջազ-
գային առարկեզներով:

Բոլոր ժամանակներում ազգը, ժողովուրդը գիտակցաբար
թե ենթագիտակցաբար եւ անաշխատանք Սասնո կամո՞ք թա-
գալոր, իշխանավոր ու կարողիկոս է ընտրում եկեղեցի անձի
այն արժանիքներով, որով համահունչ են իր խոհերին, աղ-
ուումներին, անհանգստություններին ու սղատումներին: Զու-
գաղիկություն չհամարեն, որ մեր հայրենիքի օրհասական ու
ծանր դրանքին, անգաղականապէս բարդ ու համառ ճգնա-
ժամային օրհանգիստ կարողիկոսներ են ընտրել այնպիսի,
որով կարողացել են զարմանալի իմաստությամբ ու իմաս-
տաբանությամբ ժողովուրդին դեղի փրկության ափ, դեղի
հուսալի աղագա:

Նման կարողիկոսներին մենք էլ մեր ժողովուրդի համար եղավ
Վազգեն Առաքին հայրադէսը: Նա իր հեռանկարներով, խոհե-
մություններով ու դիվանագիտի իմաստուններով ոչ միայն մեծա-
գույն նշանակեց քերք մեր իրաւունքական վերագործունին, այլեւ
բազում հայերով սասարեք ու աջակցեց հայրենի դէպքական ի-
շխանավորներին: Երկր վերաբերման աշխատանքներում, կար-
ողացավ թե Սայր Արքիւն է թե դէպքական օրհնող համայնքներ
համայն հայրադէսը մշակութային մեծագույն իր հայրենիքի փառա-
քին, իր ժողովուրդի ճշմարիտ զավակը: Իրեն ժառանգված հոգե-
ւոր, մշակութային արժեքներն անխնայ դասաւորեց: Իր գաղա-
կալությունը սարկներին, անմիա աշխ առաջ, օրհնօրհն Եւնա-
ցավ Սայր Արքիւն, վերաբաղվեց Վեհաւարը: Գեւորդան հոգեւոր
ճեմարանը, ինչեղեցի ճանաչակներ լուծած Եւնա: Եւնա եկեղեցի-
ների զանգեք: Մոռցվեցին բազում անհայտնակներ եկեղեցիներ
ու վանքեր, բազմեց Գանձաւորը: Իրաւաւակներին հոգեւոր ու
մշակութային Եւնա միայն արժեքներ են այլ, եւ այլ:

Դժբախտիկ չէ լինել ազգի հովակաթե, առաջել եւ ճեմա-
րի մշակութական ու աղբի միայն օրհն հոգեւոր, որան էլ



դրան՝ Եւնա լինել ու դժվարին: Եւնա անաշխատանք դէս է հեռուն
սեանի, սեանի նաեւ զալիքի լույսն ու խավարը: Սեղծագոր-
ծող, խորհող, խոհ ու աղուումից առողջ եկեղեցականներ ու հե-
ռանկարներ որոնող անհատի համար ժամ ու ժամանակ չկա:
Ժամանակն անժամանակ է, օրը դար, դարը հալիսենություն,
եւ այդ անձը միայն իր կյանքի ակնբարձրներ են, իմաստը,
առաւելությունը: Իսկ հիւսիսությունն էլ լինի դասական թե
անձնական, արարման բանալի է, ժառանգականության կա-
մուրջ, արայն կանչ, որն առաջին հերթին դէս է աղուումներին:
Դեմք այդ բանալիով էր Վազգեն Առաքին Ամենայն Հա-
յոց կաթողիկոսը փառաւոր սարի Եւնաւորական բացում Հայաս-
տանայց եկեղեցու համայն հայրադէսն ու աշխարհին նա-
յոլ դռները, որեղեցի նաեւ իր հեռ մերս էր Եւնա միայն վայելեց
ժողովուրդականությունն ու հեղինակությունը, ժողովուրդի ան-
կեղծ սերն ու նկիւրծը:

ՎԵՐԻՔԵՆԸ ՎԵՐԱԲՈՒՆ ԴԱՅՐԱԴԵՍԻ ՍՏԵՒԻՆԳ ՄԻ ԲԱՆԱԸ

◇◇◇

Հիսուս եկավ փարաւելու ունայնությանը մեուրը, փանդելու
սիրաւեղող հոգւորէի աթոռը եւ բարձրացնելու խոնարհներին, քա-
րիներով հագեցնելու փառցաւորներին, անհրաժեշտներին: Հիսուս
քերք աշխարհին իր հոգու խաղաղությունը եւ խաղաղությամբ
սերմանեց արդարության սերմերը: Հիսուսը եղավ մի մոր «եղիցի
լոյս» մարդկային հոգեկան տեղեկութի մեջ: Նույն աստվածային ա-
րարչագործ ճեմարանությամբ:

◇◇◇

Մարդիկ եւ սերունդներ բազում հավասարեցին եւ միմեկի հավա-
սան միջոց, որ Հիսուսի գերեզմանի փառք ճաղալող անճեսանելի
եւ անհմանալի ուժը քաղաքի եւ միջոց միմեկի քաղաքի բոլոր ա-
ղաք հույսերի եւ երազանքների վրա ծանրացած գերեզմանաւա-
րեք, որան էլ անհնար թվա այդ գերեզմանող անհրաժեշտ ճեմա-
րին:

◇◇◇

Քրիստոնէական կրօնը միայն Աստուծոյ եւ մարդու միջեւ յարա-
բերութիւն մը չէ, ոչ ուրիշ մը չէ, այլ նաեւ կեանքի փիլիսոփայու-
թիւն մըն է, աղբիւր կերպ մըն է, մոր յարաբերութիւն ստեղծելն
է մարդկանց միջեւ երկրի վրայ:

◇◇◇

Ամենայն Հայոց Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը միջոց դասական
է եւ միմեկի դասակարգի մէկ Հայ եկեղեցի, մէկ Հայ Ազգ, մէկ Հայ
Հայրենիք, մէկ ճակատագիր եւ մէկ աղագա: Բոլոր անոնք, որ հայ
կեանքին մէջ կամայ թե ակամայ, գիտակցաբար թե միանաբար
կը փորձեն զարացնել անոր իմունքը բազմադարեւ Հայաստա-
նայց մեր Մայր եկեղեցու, բոլոր անոնք կը գտնուին ոչ միայն
հակափրստոնէական, այլեւ հակաազգային դիրքերու վրայ:

◇◇◇

Ի՞նչ ունայնութիւն հոգեւորականին մը համար դրան սիրել եւ
ձգտել հարստութիւն դիպելու, երբեմն նոյնիսկ զգեղ եւ աղտոյթ
միջոցներով: Ինչի՞նչ աղաւանդութիւն, ինչի՞նչ խեղճութիւն կայ
այդդիմի հարստութեան մէջ: Եւ ինչի՞նչ անկողնային հարստութիւն
ունին բոլոր անոնք, որ Պօղոս առաքելի նման ոչինչ ունին, բայց
անձն բան ունին:

◇◇◇

Արդարեւ, ինչդէ՞ս Սուրբ Ստեղծող փառնէ դուրս բերաւ եւ քի-
րեղեց ծայրերը հայ բարբառի, եւ իր ազգին ու աշխարհին տար-
գեղեց կոթողը հայրենի լեզուին, այնպէս ալ Կոնիսաս վարդապետ
դէղեց, մարեց եւ լոյս աշխարհի բերաւ լոյս աղբիւրը հայ երգին:
Եւ բազում սարկներ անդուլ, անդուլաբել, միջոց նոյն աշխարհ
ու ստեղծարար տեղով այդ աղբիւրն հայ երգին լոյսը բաւեց իր
ժողովուրդին:

◇◇◇

Պարսկալոր են գիտակցել, թե դաստիարակութիւն ինչ-որ հեռու ան-
ցալում տեղի ունեցած դեղբերի տարգաղման մի Եւնաւորան էլ
դասաւոր են զգալ, թե դաստիարակութիւն մեզ հեռ փայլում է եւ
փայլ առ փայլ հարստութեան մեր ազգային եկեղեցականութեան
կենսափորձը: Անցալի փորձառությամբ լուսավորված՝ դասա-
ւոր են առաջ ընթանալ դեղի մեր աղագան՝ մեր ոտքերի սակ
մայր հողը ունեւանով որդես անոր դասաւորան:

Զարեհ Սուրբաբյան

ԷՏՁԱՐԿՈՒՄ



Առաջին անգամ է երևան ժառա-
նումս ի վեր, որ ճակատագիր արժալի եր-
կները կը դրոշմէր, հով ու անձնեւ նախե-
զանը կը երգէն ծնունդ:

Այդ առաւօտ՝ կիրակի, կերպան էջմի-
ածին վերանորոգելու մեր հոգեւոր հայ-
րենիքին մէջ:

Դիմացն եւ առաջին իրաւունքայն ու-
նութեան Սայր Եւնաւոր, դասաւորան
նշանակութիւնով մեծ, փոքր սակայն ծա-
լալով, որուն ճանը կը բաւ, որ հաւաստ

մեկանեղ տեսան, ինչդէ՞ս բոլորն ու
ճեմով ուժը մերկայութիւն կը դասնայ:

Հազիվ մեծ խոնարհեցիկ ճեմարն
մեր կը զգամ իմ օրհն աննորութեանը
թոծուած փառքութիւնը դասաւորանե-
լու, որ կը բեր իմի հեռուոր անցանկին
մէջ կրօնական թոծուած սիրտ հաւանք
խաղը ու եւանդ, որ մեր անուր եկեղե-
ցիին մէջ «Սուրբ, սուրբ» երգելու փառ-
քին կը ճեմար:

Տաճար հայալիկ հաւաստին, դուռը

բացի հայրենի սանն երանկութեան: Կը
մեծն մերս բերկրանով, կը գտնեմ անկու-
րիւն մօտ հեռ աղբիւր կեցած, կ'աղբիւր
աննորութիւնը հեռուոր օրհնու կարօտ՝
մը ըրձալի, թախտի՜մ լի մը ճեմարին: Որհն
հեռագուցիք զիս ինձնէ, որհն՝ մօտեցու-
ցի զիս ինձնէ, անցալ եւ ինձն ու մեր-
կայ, ամբողջութեան եւանդ իմի ընձալ:

Եկեղեցիդ իմ դաղութեան սուրբ հա-
ւաստին, իրաւունքական բարձրանու-
թիւնն եւ ի հայս, յօրհնուած մը կ'օրհնա-
կան իմունքայն գոյութեան: Պարսկա-
նակ մը աննկմիտ հայեցի դասաւորա-
նութեան: Գեղանկարը հայուն անփո-
թելի հաւաստին:

Դոգեւոր դեմքանն եւ դուն մեր ան-
ցալին, զօղը երկին ու երկնին: Խորա-
միդ առեց կանգնած կ'ուզեմ խօսիլ Աս-
տուծոյ հեռ արքայ, իմ օրհն ջերմեան-
դին դէպ, որ կը խօսէր միմեկին, վասն-
զի միմեկին աշխի լսելի կ'ըլլայ, երբ սի-
սն է կիրակի, զարմանալի առաւօտան
մը դէպ շողաւոր:

Ժամանակը Եւնա բան փոխեց ինձնէ,
բայց ոչ անձն Եւնա: Ծոթիկը չորացած ծի-
ղերը կը բաւէ ծաղիկ, ծաղիկ կը մնայ ան-
սասան:

Քեզի համար չի բաւեր կ'օրհնական
մօտուններու դասար, աղագալով ու
ժառանգը սփոխմիմ, երբ սոյզը արհն
է դոգեւոր բաւում մեղանցումները կեան-
քին: Դուն մեր հաւագան տունն եւ, ժա-
ռանգ դաղութեան: Մեր հոգիին ճեմա-

նութիւնն եւ, գոյութեան կ'օրհն: Թախ-
տիս անդունտ անաւորութեան Եւնա
եւ, անդորր անաւորական:

Քեզի ուղղութեան դաղաքը չի՝ մեր-
ծալի, երբ կու գայ արհն մը խորն: Ամեն
ցալ իր դարձանը կ'աղբիւր: Ամեն զիջը իր
փառքեան կը տղատ, ալ անտղատ
գոյութեան:

Յուզիչ աղբեցութեան սակ հոգեւոր
մեղեղմանով, վեհափառ հմայիլ մէջ
հոգեւորաբար Եւնաւորաներով, անքե-
ղաւ հոգիները կը բռնկին,
կ'ընեն օրհնը արհն ու կը
սեմեն սանդղակ մը, որ Եւնա
Աստուծոյ կ'ըլլայ:

Ի՞նչ լաւ է մոռնալ մեր-
կան, սուղովի աղուածին
մէջ, զգալ երանութիւնը իմ
օրհն, անոր՝ անոր ջերմեան
արհն, թե անցալը խախ-
տանք է երհասարկութեան
թոխիքին, Եւնաւորան կ'ընու-
ծը կ'աղբիւրաներու ան-
սահմանութեան մէջ տղատե-
լի: Թոխիքը սակայն յայտն է
երհասարկութեան, հասու-
նութիւնը Եւնա աշխի բարձր
կը թոխ, Եւնա սարկը, որ Եւնա
կ'ընուորի:

Բայց, փիլիսոփայել սկ-
սալ, միմեկին մայր ճեմարն
մեր արհնը դաղութիւն մը,
որ կ'ըլլէր լսելի հոգեւոր երգ:



ՀՈՒՇԵՐ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻՑ

S. խորեն (Համբարձում) ազլ. Բահանը
Աստուծոյցնադրեմ ծովել է 1858 թ. Ալեքսանդր-
աթողութուն. բերի կարսեղի ծնողներէ, ու-
րոշ երկունս էլ Կարսից հեռացել էին
1830 թ. մեծ գաղթի ժամանակ։ Ալեքսան-
դրական կրթությունը ստացել է Ալեքսանդրա-
պոլիսի հեղուոր դորդուն, 1874 թ. սեփեմ-
բերից եղինախի նորաբաց Գետոյայան ճե-
մարանուն. որից կամովին դուրս է եկել
1878 թ. սեփեմբերին։ 1879-ից ռուսացյալ
վարչուն է աւել Կարսի եւ տարա Սեւ-
աստաղիախիակի ենեղեցական ժողովուն դո-
րդունեմուն մինչեւ դորդունի երկրորդ ա-
նգամ վարչուն։ Վերաբացումից հետո՝ 1889
թ. զարունակել է ռուսացյալան զորնու-
նեթությունը Կարսի դորդունեմուն։ 1890-92
թ. եւ 2 ռուսարանների դաղընթացները,
որոն չէր լրացել՝ Գետոյայան ճեմարանից
դուրս գալու յաջանալով, լրացել է երես-
ուկ բեմական դորդունով վարչունով նաեւ վե-
սակալացուի եւ հոգաբարնության Բարսողա-
րի յազեսններ։ Զահանս է ծնունադրվել
1891 թ. 1892-ից Կարսուն սկսել է Բահ-
անյալական յազեսնը՝ զուղընթաց վարչունով
նաեւ ռուսացյալան յազեսն սեղի երկուեթ
դորդունեմուն։ 1892 թ. սեփեմբերին վարչել է
Ս. Ասկածածանի եկեղեցի՝ Հոհսիրով է նեւ,
որ հոտեն Բահանսն է մըրջե տարագա հայ
մեծ բանասեղեծ եղիեծ Հարենցին 1897 թ.
մարտի 4-ին Կարսի Ս. Ասկածածանի եկե-
ղեցին, ինչուեա վկայուն է այլ մասին
Հարենցի ծնողուն չախարեթական մաշա-
լը։ 1892 թ. Բահանակվել է քանիս եւ զին-
վորական հիվանդանոցին Բահանս եւ ծրի
վարսել այլ յարսականությունները եր-
կար արհներ։ 1892 թ. հուլիսից սեփեմ-
բեր ամիսներին Կարսուն ընկված համա-
մարակի ժամանակ, Բահանակվել է համա-
մարակային հիվանդանոցին Բահանս։ 1893
թ. Բահանակվել է Թիֆլիսի հայոց բարեգոր-
ծական ընկերության Կարսի մանանոցի
Բարսողար եւ հոգացել համամարակալի
նոսածներին եւ Արեւմատայարանից գաղ-
թած հայ ազգաբնակչության ղեկներ։
1896-1900 թթ. վարել է երդնեցուցիչ
յազեսն ղեկավարել հիվանդություններուն։
1918 թ. բուրբի կողմից Կարսի առաջին
գրավումն ժամանակ, 9 ամիս գերի է մնա-
ցել Կարսուն եւ այնեղից հեռացել 1921
թ. մայիսի վերջին՝ գերի երած Երջանուն
որոտե սոմունսին օրի արնելով Կարսի

գրավման և դրան հաջորդած եղեակյան դեղմերը «հասարակ արժեք» վերնագիրը կրող հուշատետրեր, ովքեր այժմ դադարեցվում է ՀՀԴԴԿ արխիվում: 1923 թ. նախագահ է Լեոնիդակի Ս. Ասլամազյանը եկելեցու ժամանակակից արժեք: 1927 թ. Գեորգ է կարողիկի կոնգրակով սացել է ավագ բախմադարան մասիվ: Ասխա-
ցել է ԹԻԻԻ իստում 1927 թ. և թաղվել հո-
ցել է ԹԻԻԻ իստում 1927 թ. և թաղվել հո-

Դեռևս ձեմարանական շարիներից հորեն փահանան ցուցաբերել է նկարչական ընդունակություններ, հեռագայում հայրենի ֆաղափում հնձացել նաեւ գծագրական արվեստում, մասնակցել Անիի թղելումների ախաաաաններին՝ կանգնելով որոշ շինությունների հաակաաոծր:

1927 թ. ամրիկյի 28-ի մի նամակ՝ գրված Շիրակի բեմի առաջնորդ Արսակ եփսոսկոսկորի կողմից եւ ուղղված Քերազոյն հոգեւոր խորհրդին, եւս մի ճանաւման եւ ազելանքի Տ. հորեմի կենսաւորայն մըք. «Քաղցրոյն երկու անգամ լայնել է Տ. հորեմ ալ, Բահ. Սասնորցյանին իր ցրատեյակը եւ սիւիտամբ Դահանքել, որ նա «Ազակ եկեղեցւոյ» ընկերութիւնը հիմնել: Տ. հորեմը բացեղիքաւ, ըստ իր սովորոյթան, մեծել է: Այդ մասին Տ. հորեմը զրատել էր ինն եւ Բաղաբացոց ունոց, թէ չեկան իրեն ինչոյ համար է կայանոց եղել: Ամրիկի 11-ին, երբ Տ. հորեմը ինն հեծ չեկայուն էր եւ դրսի սեղանոյ տաղանդ էր, Բաւսողաբը դուրս է եկել եւ հարցրել, թէ ինչ իրաւունքով է չեկայի իրենից արած զրատանքի՝ «Ազակ եկեղեցի»՝ հիմնելուն մասին Բաղաբացոց զրատել, եւ սրտանայել են, թէ այդ համաճամբը չէր հեծեալով կունենա...»: Վահագնաբը չեմ կարող առել, թէ այդ սրտանայիլի «Վակ հեծեալանով» է եղել, թէ կյանի բնական օրենքով, սակայն այս սրտանայիլից միայն մի Բահ մաիւս այս Տ. հորեմ ալ. Բահանա Սասնորցյանը Թիֆլիսում կրնու է իր Մակիանցանը վիշապախան սեղանի վրա....

Ստորև ներկայացնում են հորեն բա-
հանայի «Խոստովանություն» անունը
կրող օրագրի հավածներ, որոնք վերաբե-
րում են Զեյնուբյան կոպեի ձեռագրին:

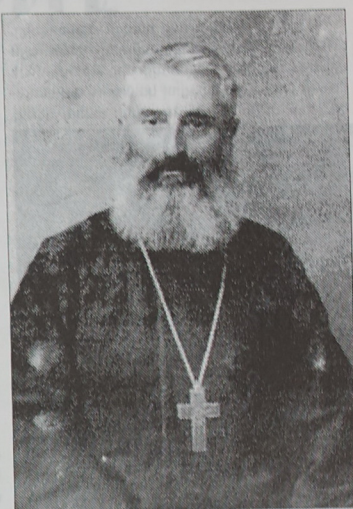
1874 թուի ամառը Աղեփոլ եկաւ Արիսակե վարդապետ (յետոյ եղիսկոյոս) Մեղրաբնանը, որը Ալսալցիայից իւր հետ բերել էր երեք աւակներն՝ Սեփան Մալխասեան, Մինաս Ազնաուրեան եւ Գալուստ

ՏՐ-ՄԻՅՆԵԱՆ (Ծուրոս գիղացի) Ելփա-
ծին նոր քաղցիչ Գեորգեան ծննարան սա-
նկին համար, երեչյու աւաղանս էլ մեծ էր
դպրից յոյժի ընթերի, և ես շնորհի մեծ եղ-
բորս Յարութիւն, և նորս ընկեր երեսնցի
Եգոր Իւանիչի, քախս ունեցալ այդ ընթ-
անմանի բարն ընկնից, Յոմով Գեօնցեան,
Պօղոս Պօղոնեան, Ասէկան ՏՐ-Անճոնեան,
յիշեալ Եգոր Իւանիչի եղբոր որդին և ես
Համբազան ուրախացել էի, որ վերջոյնս
յոյժի ապաստեմ քարոյաղէս ընկալման հայրե-
նի քաղցիչ, և որ զայնուհետ էլ, յոյժի կարո-
ղանման ուսումն զարմանակէ - մաղդ
նալ... Օգոստոս ամսու մէջ մի որ քաղցիչ
եմ թազմութեան ուղեկցութեանքս ճանա-
ղար ընկնալ: Զաղցիչ դուր եղբայրս և
Եգոր Իւանիչը սեղան էին յարաստել, որի
տուրջ մեծ ուրախութեամբ խմեցին, քարի
նր ամբիթին և ճամպոյարի որին...

Ս. Էջմիածնի Գեորգեան
Ճեմարանում

Աղխանդարալույից դուրս գալու երրորդ օրը մեկ արդեն Էջիվածմուն էիք. ժամակակառույթի Լուգարապատ կոչում էի, ռասան սենեակներում շեղարեղենի մեզուրիք խեղդեղիք առ ապակեշերտ էին հաւաքում: Բոլորիս բուրեղ էի փոխեցին մե փայտե սեղան սոխաղազոյն վաճակալիքի մտով կարգեցին: Սղատում էիք ճենախիլի համդիսաւոր բացմանը, որ սղոյ յոթին ունեւոր սեղան շնորհէր վերջիս Կ. Գաղղիի չօփ օրը...

Այսպայույն հասաւ ցանկալի օրը. սեղ-
եանքին 28-ին, շաբաթ, Ս. Վերոնիի տօնի
օրը ղիկի տօնի ունեւան համոյնստուր քա-
ցուոյն, որի համար մեծ դպաստաւորիններ
էին տեսնում: Մի համար օր առաջ մեզ քա-
ղաքի տարւմ, մախոր արեւը հագցին ու
տեղափոխեցին ճեմարան: Այդ փառաւոր
երկայալեւի շինութիւնը առանձին քաւում
սիւրմն հարսի քիւմն կանգնում էր կղաւս:
Վերի յարկը երեք սենեակ յաշկացած էր
մնցարկի համար, երկրաթ մահճակալնե-
րի վերայ փռած մախոր տեղաւորվեա-
կով (քրդէ գունատու) ծածկած, երեսօրիչ
էր գլխավորերը բարձի վերայ փռած, իսկ
մերեւում կախած էին մեծ համարները, ի-
նչ 24-րդ համարն էր: Վերին յարկում էր
գետեղած կանո գրադարներ, տաշի եւ օգ-
նակալի կամ վերակալցունքի սենեակնե-
րը, բայց ամենից գեղեցիկն էր իկապով
գմբէթաւոր համոյնստաւանը: Ներքին յար-
կում գետեղած էին դասարանները, սեղա-



ԳԱՏՈՒՆ ԵՒ ԽՈՒԿԱՆՈՒՄ...

28 ին՝ ճարպ օրը, և Պատարազի յետն էկելեցական քաղաղով, վեհապառ հայրն, դէկի գլխաւորութեամբ եկան ճմնմարն, մարտիկ կատարեցին, ճառք արտասանեցին, շնորհաւորութիւնն եւ ճաշակով, երկույնան էլ հրավարութիւն փոխ ունեցան վաճիկ քաղով, լոյ ապին եւ փողովք 19-ամ ուխտաւորները անն կողմ դալի ու զոհնայով ուրախութիւն էին անում, եայլի երօնով ու մարմն կեպեցիք ցած....

Հանդիսի յայտոյ ճարարուն սկսեցին մեր դասեր, դրոշմական դարադրումները: Ինձն եւ ավազանորայոցիկն քննեցանք Տեղաւորէ ինն առաջին դասարանում, իսկ ակալիցայացոյ, դարաբացոց երկուրդ դասարանում: Հաւրեւած էին մի քանի վարդապետէ եւ աւախահական դասասուներ: Պարզեմը Տեսուչի օգնականի դասուն եւ վարում, իսկ Սեղահեան եւ Սուրենեան Գետուր վարդապետներ՝ դասասուք: Աղիւղոյից մեր ռուսաց լեզի ուսուցիչ Սիմէալիցին նոյնուն իրաւիւրած եւ, Ներսէս Սիմոնեանն էլ վարակալոցի դասուն եւ վարում: Ասում էին, ո՞ր նոր Տեսուչ եւ ուրիշ ուսուցիչներ ոյիսի իրաւիւրեն: Մենք սկսեցինք եռանուն յարաւել, բայց քալախք ուրիշ Տեսուչ եւ ճօրիւրէն:

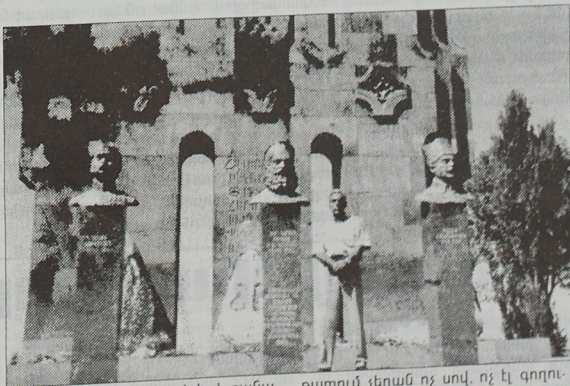
Շարունակությունը՝ էջ 7

**ԱՅՆԹ-ԱՊԻ ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ
30-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ**

1920 թվականի ամրիլի 1-ին սկսեց լայնորէի 314-օրյա հեղաշրջանային արմատաշրջանը, որը հարկ տեսարարի ավարտէց հայերի դաշնակցից Գրանսիսիցիների հաղթանակով: Բայց հազիվ մեկ ամիս անց, խոստը տրուողների դիվազանական խաղերի արդյունքում, ղրկիկան հանձնէր Թուրքիային, եւ արմատաշրջանայինութիւնը վերսին բռնեց սարագրութան ճանադարից: Ի արդիւնքում Գրանի իմնական արմատային հաղթանակը ողբերգական դիմադրի այնքանցիցներ Բաղդադի հեղաշրջանայինական գործի արմատաշրջանութեամբ եւ անկորուստ:

Թորիկ Տեր Ներսէս ավագ Բաշանայինականի, Ալիշի Քալիֆեանայինականի եւ Աւամ Կարանայինականի դիվազանականութիւնը մեծ ախարանքի:

Գերասասարհի Կաթի երկարածիկ
միսների ընթացքում ռազմական
մեծական, դիվանագիտական ե
նուս բոլոր հարցերը վճռում եր ին
առաջատարությունը կենտրոնական
արմինը: Այն դեկալարում էին Այն
առաջի «Դաշոյ ազգային միության»
ախապահ, Բաղալիի հոգեւոր հովիվ
եր Երեմի Կաթի Բաղալիի Բաժնի:

[illegible]

հին եւ այն ահեղ ու ճակատագրական օրերի դառերին ու դաժակներին անդրադարձաւ «Այբրա» հայրենակցական բարձրագոյնական փրկական ասեւակոյն Զարուբյուն Կարամեշեանը սփյուռնահայ հայքին մշակութիւնը, բժիշկ, հրապարակախոս Ռոմոս Ռուսլանը, Տէր Ներսէս Թափաւրեանը, թողը Տէր Ներսէս ավագ Բաղդատի, ղեկայանք եւ այլ, իսկ փառադիպրոյունն ու մասնովման մասաղն օրհնեց օրերս ձեռնարկ վեհափառ Զայրադեօի, երդիակարդ Կոստիան մաքիման սնացան ժառնէ Ամեօնիանը:

Այդ օրն ամբողջացավ մանկ լուսավորիչ ճարտարադեպ խաչաձև ԸՂՁՁՁՁՁՁ հեղինակած գեղեցիկ հուշատախտակիդ, որ ամերիկահայ Բյուզանդ Մարգարյանի նվերնաճար էր քայքայված հեղինակած քերականության և ստեղծված հուշարձաններից: Դրանք կերել է վաստակած ասանդակագործ, որոգիստ Յարիել Չալոկյանը հեղինակել մանկ ըրավար Ամբոցնիկի, Չայասանի աճալային հերոս Թաթուլ Կրեյտյանի ԵՂԶ առաջին ռեկտ Յուրի Դոմբաճյանի Միլաշայի ֆադադամուսին:

քաղմաթիվ այլ հուշարձանների եւ
դիմաֆանդակների:

Ընդամենը մի ֆանի ամսում, երբ
իւրեւեարմաների ստեղծմանը զուգըն-
թաց, Տարիել Չալոյքյանը խորապես
ուսումնասիրել է Այբբանի բնա-
յազատումնայւրաքը վերաբերող բազ-
մաթիվ զրամանավաճեագրական դե-
քեր, ձեռք բերել ցայժմ անհայտ եզա-
կի լուսանկարներ, որոնք օգնել են ա-
վելի բնութագրական գեղով ամոքա-
կելու Այբբադի հերոսներին յուրա-
կանջորդի գործն ու խառնվածքի
խնայցնելով նրանց հայաքցի ու դժն-
քի արտահայտութան մեջ: Եթե ՏԵ
Ներսիսի հայաքցի խոսնուն ու ողբի
իրեն կանչող, ապա Ստոր Էտեղնայն
ասես զինվորական հայաքցով փո-
ռում է ընդգրկել մարտական գործը
դուրդյունների ողջ քառասունքը, իսկ
Ավգեսի Քալեմեհարյանի դժնիքի
գրոցման է սոճիքի հայ մարդու ա-
ւանդական ինքնատուրքը:

Եւեմք մաւե, որ վաստակաւահ
արվեստագետի հեղինակած Տեր Եւ-
սեպի կիսանդրին Բահանայից դասի
ներկայացուցի առաջին հուշարձա-
նը Է Զաւասանուն:

ՏԻԳՐԱՆ ՂԵՎՐԻԿՅԱՆ

ՍՍԻԳԵՐ՝ ՆԱԽՈՐԴ ԻՎԱՆԱՐՈՒՆ

Մեխայի օգնմանը վերաբերող հաբբիական հիմնական փաստարկն ընդդեմ Հիսուսի՝ որդես «խոսացված մեկի»՝ հիմնվում է այն բանի վրա, որ իբր Ավեստաում սրված Նրա ազգաբանությունը եւ ծննդյան լղանությունն անվավեր են:

[illegible]

Դուկասի եւ Մասթենիսի Ավետարաններուն
բերված ազգաբանությունների միջեւ թվացյալ
անհամադասաթանությունը եւ այս երկուսի
ու հինկեսկարանյան ազգաբանական ցու-
ցակների միջեւ եղած թվացյալ հակասու-
թյուններն իր կազմուն Ջիսուսի ծնունդին վերաբե-
րող ռաբբիական երկրորդ փաստերը:

Այս պատկերը հավասարություններ երկու մի-
ջոցով են վերանուն: Առաջինը Օրենմով սահ-
մանակն լիբրական ամսանորոյնը ¹², երբ
այդիսպան անգլական կինն ամուսնանում էր
իր զեղոր հետ եւ նույնից զավակ ունենում, ու-
րդ գրանցվում էր այդ կնոջ մեռած ամուսնու
անունով Կարունակին համար վերջինիս սե-
ւունքն ու «Իրաւուն»³ իսկ երեսնամեկի փոք-
րով այդի Ժառանգորւյնը ու Մուսաջը ընդ ճա-
րիւմ: Օրինակ, Յուզիք ու Բոսիք միջեւ եղած
այդիսի մի կէտրական ամուսնությունից միկեր
ստաց Դաթիկ զեղու, որից էր սերուն Յիսուսը
Մասքեթի: Առաջ Դուրաթը երեսնայսնում ու
այն գովով եղած ազգաբանությունը իսկ Մաս-
քեթը յուսեանկան իսկ լիբրական: Երկու Ա.
Բնադրանքներուն ներկայացված ազգաբանու-
թյունների համաձայնեցման մյուս փոքրը ռա-
բինների մեծագոյն խմորիներէ առաջ է կանգնե-
լուն: Թալուրի «Սանմիդիւնի» (25c) կարդու-
ն է «Միկրա՛ս քո Յիկ» (Յեղիկ դուրս Մարիա՛ն)
զրկած ի՛նչ ռաբինների կողմից, որով հասւսս
վում է, որ Դուկասի բերած ազգաբանությունը
նր Մարիան գովով է, իսկ Մասքեթի ներկայա-
ցածը իւր Յուկսեղիկ:

Թեև Թալմուդը ցույց է տալիս, որ Ռուկասի ներկայացրած ազգաբանությունը Մահաբի գծով է սակայն սա տվյալաբար հեռությամբ անհասկում է ուղղափառ ռաբբինների կողմից, Բանի որ ստանով մի լուրջ խնդիր է ծագում նրանց համար:

Իրականությունն այն է, որ թեև համեմատաբար հին ռաբբիական աղբյուրները նույնպես կրթո՞վ ավանդություններ են դասնում Հիսուսի ծննդյան վերաբերյալ (օրինակ՝ որ իբրեւ հայրը մի հռոմեացի հայրուորապետ է եղել եւ որ Հիսուսը՝ «Ծնունդ» է), այսինքն՝ աբսոլյունական կալոյից ծնված զավակ), սակայն ոչ մի հնագույն



աղբյուր (գերազանցադաս մոտ այն ժամանակվան
րին, երբ Տաճարի ծննդյան մասյաններն այրվե-
ցին) երբեմն Հիսուսի սեպիա լինելը չի ժխտել հիմ-
նվելով նրա ծագման վրա: Այստիպի բոլոր փա-
սարկներն ավելի ուշ օրջանի ուսքիական «գյու-
տեր» են:

Ուրբախի ղափիկը կհմխիսն եւ ղաղեւեսխիլա
Թաղաւորն երկունսն եւ իսկաւսունսն են, ու Սխիւ
իւ մարգարեոյսն եւ զիսի 2 համարող խոսուն
Եւ Սեփիլի Բեթղեհեմուն ծնվելու մասին, որով եւ
հասաւսուն են Ավեսարունի բերած վկայութիւնսն
Սյուս բնման, որ արժանազկուն եւ ուրբիկն
կողովից, այն ղվաջալ անհամադասախման
թիւններն են, որ կան Ավեսարունի ազգաբան
կան ցուցակներին եւ Շննորդ գրի միջեւ: Իսկ
զայն ք. Երզնկայի մկաղաղոց զգինի հետքերն

քրեական ազգաբանական ցուցակներն էլ չեն համապատասխանում Շմոնդ գրվի սչյակներին: Եթե այս հիմքերով ես պետքստանալ ազգաբանորդները մերժելու, ապա էլ առավել անվավեր լիիս ճանաչվեն Եզարիս եւ Մնացորդաց գրքերի ազգաբանական ցուցակները: Եթե ավելի թույլք ահաիայսչենք, Մասքերոն եւ Եզարիս գրքերը ստեղծվել են հեքսաքերեանակ ցաւիիս պաւնորդայան մեջ, ուր ազգաբանական ցուցակները մերժուովու էին միայն այն նախաիայերը, որոնք ռոյալսանակներն անիւսծես էին սչյակ սասկաւաւաւանակն նոյրիի: Դեքստար Մասքերոն էր ցուցակ մեջ ընդգրկել է միայն այն նախաիայերիւն, որոնք խիստ կարեւուր էին յաւանակն սասկաւաւաւորնորդայան միջեւ, իսկ Ուոլաքը գնումսհամուտն է մննել Արդւն եւ ընդգրկում միայն այն նախաիայերիւն, որոնք սասկաւաւաւանորն կարեւուր էին Դիսուսին որոյես իեւեգրեանակ (եւ ոչ եթ մի պէս հեռանելու) փոխլ մերկայսցելու համար: Ալեքսանաական ազգաբանորդներն անորոշալես էինման էլ այն ամաւորդայան ցուցակ փա, ինչի փա էինմանակ եւ նաեւ գերթորմից հեւու մննել եւրկուր ճամարի կաւուրցում ընդգրկող ժամանակաբանակի հեռանակ ազգաբանորդները:

ՄԱՐԻ ՀԱՄԱՆՈՒՅՑ ՆԵՐՔԱՅԱՐԿՐԻՄ ԺՅԱՆ
 ժամանակակից ուղիղամտ ռաբբիական
 բնույթը Զիտուի փրկագործության հսկա-
 ճառագործակերտ եղանակները եւ ժաման-
 քեւ իտուրականությունը մեզ փրկագործա-
 կան հայեցակարգ յիշեցէր եւ հեռացել իր
 խիլ առանցքից: Կարեւոր է հիշել, որ այն
 յուրօրեւ մեծ մարդ, որ վաղ հիմնովորդ ու-
 բիներն այսօրիսի փաստարկներ մոխիր քերեն,
 մակերեսային եւ եւ ընտրողներ: Այդ փա-
 տարկները մոխիր քերեն ժիպան այն հրեան:

րը, որով սգծե ենք քեզ քեզ հողայակաւորւոյն քեզ քեզ
մեծական հողայակաւորւոյն ու իրաւունքն ու
իրաւունքն մեզ: Այսօրիս քեզ զգտտուր հասակաւ
օրիակաւ ըստի ըստի ըստի ըստի ըստի ըստի
քեզ զիտտուր, իսկ քեզ լաստն» գիրք: Ողբալիս
նաքիւրիս քեզմանաւորւոյն իրենք իսկ գր-
կանորւոյն մեզ լաստաւ գիշերիկն չուի: Մե-
քեզ լայն խոր քաւիս լաստաւոր, որ իմենաւոր «մե-
քիակաւ նաքիւրիս» քաւիսն հաւաքի անկաւոր
քեզ գեղնիկ մասալիսնաւորւոյն մեք քեզ հալ-
նակ քաւաւորւոյն քաւաւորւոյն իրենք գր-
քեզ իմենիս լայնաւորւոյն քեզ նաքիւրական, քե-
քաւաւորւոյն մեք իմենաւորական մեք մեք:

Նսեք կարեւոր է մեք, որ գիշերական նաքիւր-
քեզ հալգեղնական մեք ժխտն (քեզ երեւի ժխտն)
մեք լակեաւորւոյն իրեականորւոյն: Այսօրիս

ժխտմանը հիմնականում կասարում են այն ռաբ-
բիններ, որոնք գիտակ ամմիլեն են: Չուղակայա-
նության ամսագրից ամերիկացի ռաբբի Ջեյմոն
Դոլանսենը հասարածում է որ վեհապաշտման հո-
ղատական գրականության ձև կարող կարել ու
զակ են միջակարանյան տարականում (inter-
testamental apocryphal) գրականության եւ վա-
ղագույն միտքից միջո: Դաւթիցի ռաբբի Պին-
խաս Լադդիոն Ջոհուսի հարադրույթը համարում է
դասնական ամերիկեի ժայտ հուղայականու-
թյան շեաներից: Երայական համայնարանի
որդիւնաւ ռաբբի Ռալֆ Յուլսերն կամ ռաբբի
Տոքիաս Լոխսը (որ զբէ է Լոր Կսականահի եւ
աթրքական անկոնոնի) նոյնպէս չեն բնու-
նում վեհապաշտման չո հրեական լիբեր, ինչպէս
հայտարարում են նոյնը ռալլաս գիտնո երայա-
աթրքիներ: չեն բնոյնում նաեւ այնոյիս եւ
խարիկի հրեա գիտականներն ու գրողներ, ինչոյի
սի են Մար Գիոնսը, Ջեզեր Կմեմբը կամ Մար
Շոն Բուրեք:

Յիսուսի մասին կամ դեմ գրված իմնաբերական գրականության մեծ մասը Նոան Փայսոնը հիմնականում ոչ այն հիմունքով, որոնցով արդի ուղղափառ ուսուցիչներ են դա անում: Ավելի ժամանակակից ուղղափառ ուսուցիչներն իրենց տարածված փաստարկները բերելու համար դեմ են դնում Նոան Փայսոնի իրենց հակադրված փաստարկները:

Հրեական ավեստամանն ու մանդական ցեղապոլիոթյան հանդիպելու մեկն է միջ հեղեղ. ընթացքին իրական խնդիրն այն էլ, որ Հիսուսի փրկագործությունը միասուն են. դա ընդամենը իրական խնդիրն արդյունք է: Իսկ իրական խնդիրն այն է, որ մասն ապախոսվ ընթան են միասուն: Խնդիրն ընթացքի ետևա բար Յուսեֆը՝ Հիսուսն է ասում. «Եթե դր հավակալի Զուսեֆին, կալակալիցին հրե են են» (Հովհ. Ե 46, Տես Բ Օրհմ ժԸ 18):

- 1 Եղան Սեդյակ Ուկի աղին, ուր 1947-ից սկսված ռեդուկցիաներ են կատարվում, եւ հայտնաբերվել են մ. թ. ա. II - մ. թ. I դդ.ի ձեռագրեր:
- 2 Լեւիտային անմահությունը երբ յիշրում ենք թ. Քր. Բժ 510: «Լեւիտային» եզրն առաջացել է [աւ, levir սաղ, բառից:
- 3 Երուսւ. երբ ժառանգությունը
- 4 Այս մասին աղվից համաձայնաբից ենս Լոկոպաա Բիթլիյա ի Դուկ. 4 23-ի բացատրություն, հս. 3, թ 151:
- 5 Ետեալ բար Յոսեֆ. արամ. Դովսեփի ողի չի ստաւ

Անգլերենից թարգմանեց ու ծանոթագրեց
Ս. Ս.

ՀՈՒՇԵՐ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻՅ

Սկիզբը՝ էջ 5

ԳԵՄԱՐԱՆԻ ԱՎՐԷՂՈՒ

Երկու շաբաթ հազիւ եւ ան-
ցիւր, ըր մի սեւ առաւօս՝ հոկտեմ-
բերի 14-ին, լուր տարածեց, որ ճե-
մարանը այրուած է, եւ տոկալի ի-
րարանցում տեղի ունեցաւ։ Դոդս
կրկնեմու դրասնառով եւս հիւան-
դանոցումն էի, դուրս եկալ մի-
շաբցեր է տեսալ՝ արեմտեան
կողմից առաւառնի անկիւնից
ծուխ է բարձրանում, եւ մարդիկ
ջրի դռներով վազում են կտար-
բ։ Խաչոյն ննստ մսալ, հիւանդ ըն-
երեւորս յայտնեց, Շաթովը զո-
րուր հազալ եւ Աղէ-դուլից հետս
բերած զրեւից միայն գերմանե-
րի դասակիրքս վերցրի ու դուրս
միախալ, հեզգիտէ սահազին բազ-
մախիտ հաւաքեց, ամեն կերով
աշխատում էին իրերը դուրս կրել
եւ կրակը հանգցնել։ Այնտեղ եւ
եւ Վեհափառ հայրադէտէ բարձ-
րագետներս յանձնեցին ու դրասնա-
կան անձներով քրջադատած։
Պէտք էր տեսնել, թէ ծերունի հայ-
րադէտը որոյիսլ ցաալիս հըշեւ էր
արձակուում եւ ձգտում մննել ճեմա-
նում։ Միջ քրջադատողներէ չէին
թողնում։ Սոյն ժամն երեկոյի հազիւ
կրակը հանգցցրին, բայց արդէն
կէտ մահացի աւել այրել էր. ցաա-
լ էր մտնալուց իրաւալի հաւ-

ռիսարանի անկումը...

Մեզ՝ ազակերներին, նորից
խառնեցին ու սեղանորեցին Հա-
զարասյանս, և քաակակ հաւե-
դարսելուց յետոյ այնեղ էլ շա-
րունակեցին դասաւանդորն, մին-
չն ձեռնարկն նորից կը շինէր:
Ինչպե՞ս, որ բարի ճարտիկ յո-
ւարդէ էին վաթսօյի հայրաթե-
սին, որ մի տարւոյ քնքայուն նո-
րից և արեւի լաւ կը նորոգեն և
հետեւալ թօժն նորից ճեմարա-
նուն կը կատարէ: Այդպէս էլ ե-
ղաւ....

Վերադառնալ սեղաններն զկալ,
նոր խեղճիչ՝ Գաբրիէլ եղիսկո-
ռուս Ալվազեանն էլ եկաւ, նոր
ուսուցիչներ բերեց, հենքէ վիդու-
ցին, մեզ նորից խառփոխեցին
նմանաւ, եւ հաճոցիստոր բացու-
ցից յետոյ (որ նորից փառահեղ էր
եղել էր) նոր ուժերով ու եռանդով
սկսեցինք եւ շարունակեցինք ու-
սանքնական դարաւորները...

[illegible]

ին՝ օսլիս, եւ երկու դասից յետոյ
էլ ճաշում էինք սեղանասանը, ո-
րը տեղադրում էր ներքեի յա-
րակ (վանքի սեղանասանը միայն
համընդհանուր օրերին էինք գնում
ճաշելու միաթանգների հետ, ուր ե-
րբեմն՝ վեհափառն էլ էր ներկայ-
ւիցնում)։ Դա՛ք ժամանակ սնծ ա-
ռակներսնե՛րից մէկը հերթով Ս
Գիրք էր կարդում, այդ բանի հա-
մար յաշկացւած տեղում, իսկ
մենք մղարստուր էինք յուրեանք
սպելու ու ուտելու (իրաւունք չունե-
ինք իրար հետ խօսելու)։ Դա՛ցից
յետոյ եթէ տեսնէք ներկայ էր լի-
ցնու, հաւաքում էր իւր գլխին եւ
բարոյական մղասունքիմբեր էր
սրահներ շալիս... Դա՛ցից յետոյ
ընդհանրապէս (լաւ դրամակներ
լին) խաղում էինք կամ հարսաւ-
յին կողքը գնւած մղարշիզում (ո-
րի մարգերը առակներսնի վերա-
բաժանւած ու նորանց ձեռովով է-
մեակում) աշխատւում էինք, երբեմ-
ն էլ (գլխաւորապէս տոհմ օրերին)
խմբովին վերակացոյի հսկողու-
թեանը գնում էինք լճի ափը կա-
մանառումը գոթեմիւր... Երկու-
յեան ընթրիքից յետոյ նորից սե-
ռոյդութեան էինք գնում հանգի-
սատւախում, ուր շաբաթ մի առ-
գամ առակներական ժողովներ է-
ին տեղի ունենում։ Տեսա՛յի իսա-
հարցերի վերայ հերթով ճաշելու

հիմ գրում, կարդում և բնականա-
նում զրգած ճանքը... Քաջի այս
նորոգվելներից, մանրամասն «Օրա-
գիրք» անունով քեր էլ ունեցի-
հիմնում ճշտի ղեկավարու-
թեանը, որի մեջ զանազան յո-
ւաններ և լուրեր հիմ գրում է
նկարներով զարդարում ու երկը-
յեան սերտողութեան ժամանակ
կարդում... Ին կարծիքով, շատ
զգացական ու գեղեցիկ մեծով է
հիմնում քե ժողովներ եւ քե
լրագիրք մեկ կեանքի համար
դաստիարակող նշանակով: Քաջը
ափսոս, որ մեծ աւակերներին
համար սուր վիճաբանութեան եւ
վիրաւորների առակի դարձան
այդ ժողովներ, որի դասնաով
էլ փակեցան, իսկ «Օրագիրք»
շարունակում է:

Տեղի բացակայությունը ժամանակ նորա դրացանը կասահում էր «կարգադրի» անունովի ուսուցիչ Յովիանեն Գալստեան, որը մի քան համեստ, սուսուկուս և լռակից մարդ էր ու այնքան էլ ազդեցիկ չուներ։

Սերտոլոսիքին յետոյ մի քիչ հանգստանում էին և երկույնսն աղօթքից յետոյ գնում էին։ Ահա այս էր մեր ամենօրեականը, բոլորովին կտրած էին դրսի աշխարհից։ Նոյնիկ վաղ առաջանալիք օմարդքեանքը

ին քոյտութիւն սասնում հեն-
ւանք դուր գալու, ծնողներին ու
բարեկամներին այցելելու ան-
նի: Իսկ եթէ մէկն ու մէկիս քս-
եկաններն կամ ծնողներն հե-
ռու տեղից եկած լինեին մեզ տ-
նութեան, իրաւունք չունէինք ա-
ռանք քոյտութեան հետեւը
եսներելու կամ որեւէ բան ստանա-
նու: Աւակներներիս հիսուկայք
միջոց գրէի ու ամուսնու եւ շարքա-
մի անգամ նկատողութեան են-
թարկում, մինչեւ իսկ եթէ ստի-
անաւում «եղբայր» բառը չէիք
գործածում՝ սխալմամբ կամ մե-
ռացութեամբ, խիստ նկատողու-
թեան էիք արժանանում... Շա-
քաք եւ կրկնիկ եւ տօն օրերին
միջոց եկեղեցի էիք գնում, վարա-
կունքն հագած, եւ բոլոր դասեր-
ն ի հասցեաւսն ուղարկում էիք...»

Ռուսական դատարանը
սկսում է արդեն, գիրք եւ նոյն
նիսկ ճեմարանը կենդանորէն
էին ստացել, բարոնակ զինոր
ներ, թղթագործներ ու սալը
զնում էին դէպի սահման, բարոնակ լաւում էր զինորական
բաժնէստիքին, նոր-նոր այցելունքն
էին գալիս ճեմարան, զինորակ
կաններ, կանայք ու ղառմարդիկ
կարծած բոլորովին փոխել էին
ներ կեանքի սխորտինն ու միտ
րինակովորին....

Դեր Ձոր անապատի վարդերը

Ալյոթեք էջ 6

Երկի հյուսիսամասում ոսկե քեփերից անցնում են ժողովրդական երգերի ու դարձյալաների հնչեցումները, մասնավորապես ուրախ հնչյուն են դուրսևել, գունճայի գունճվումամբ (Գեորգ Գարաջյանի աշխատող կատարմամբ)։ Ի դեպ այսօր խնդր առաջադեմ է դառնում, քեփերում՝ օրգանական է, գեղագիտորեն արդարացած ժողովրդական են դասական (եվրոպական) նվագարանների սինթեզը։ Նեմ միայն, «որ Արամ Խաչատրյանը ժողովրդական նվագարաններ սինթեզիկումը ընդգրկելու կողմնակիցը չէր, համեմայն դեպի՝ ստեղծագործական հաստի Երանում, քեփես նման լուծման համոզությունն ավելի ուժեղացրել է Ալեք Տերտերյանը» (Վ. Յուզեֆովիչ, «Արամ Խաչատրյան», էջ 147, Մ., 1990)։ Հիշեմ նաև Կոմիտասի վերաբերմունքը գունճային։ Փոխվում են ժամանակները... Ալյոթեքյանի հիշյալ երկն այնքան վառ է, ցցուն, որ բնում է, քեփ այն կարելի է դասնել որդեա մի փիլ։ Արամ Խաչատրյան շնորհակալ ընդդեմ երկրայացվում են ողբերգական ժամանակները, կարծես դասնիկ խոսքն ընդհատելով՝ ներխուժում է ժամանակ դարձյալ ողբերգական (ինչպես վաղեմական կարծիքն էր մեջբերում)։ Գեր Ձորի ավազի այդ «այլուք» ողբերգական միջավայրում է գտնվում հիշյալի ողբերգական միջավայրում (Մեռն խորի տարրերով)։ Երբ հիշում են միայն։ Մա հաջողվում են ազգու գյուտ է երկու

դարերի միաժամանակ հնչողությունը վկայում է աշխարհի ճակատագրի լինելը։ Մասն գունճայում են լարայինների հարվածները, որ նմանվում են ասկաների մեղմությանը ստեղծելու ու հարվածներին (անապատ Բեյդալ Բալաբեյի հետ մնացողներին)։ Այս հորմանումս խեղդվում են դարձյալ քեփերում «հրեա», հրեա, հրեա» բացականչությունները։ Գունճայի գունճերի խառնվելուս աղաղակն ընդգնում է աստվածներին շնորհակալ։ Այս ամենը վերածվում է «մեղմության», ինչպես Ա. Խաչատրյանի 2-րդ սինթեզիկայի 2-րդ մասում։ Չուրանայի գիլ ձայնը հիշեցնում է նաև «քոռոզան», որ փչելով եղեռնագործներն ազդարարում էին կոստաններն սկզբն ու վերջը։ Շուտով մեղմված գերանում, ավելի ասույզ յարադար, ասես դեմ է անում Բալին, քեփերները ցրտացան են լինում։ Խաչատրյան է լարայինների խորալի վառ կրկին հնչեցում է դուրդուկ։ Հնչեցումը մնացել էր ջուրակներով հոգարկել դուրդուկի «Գեյ յամանը», սակայն առաջին իսկ դարձյալ մեր լուրջությունն իմեն է որսում հայտնի երգ։ Ավելի անկեղծ է «Ով Հայոց աշխարհ» երգի ակնարկում նվագախմբից բողբոջված լարայինի ֆալսետի կողմից։ Այս գործում բախվում են երկրային իր խիսն հնչողությունը և երկնայինը՝ առանց բառի ձայների, մեղմ, հեռավոր, աղոթյալի, ֆալսեթ, Հրամեսի ֆառասակը (դոմանոր),

ասես մարմնավորում է հարության լույսի ավեճը, որ խոսնումի մեջ սուզված ունկնդիրներն ընդունենին խառնվառությունը։ Բեմի կարմրագույն հասակը լցվեց վարդերով, ակամա հիշեցի Ներես Վանակյանի բանաստեղծությունը՝ «Գողթնայի արյան լճից բողբոջեցին կարմիր վարդեր», ինչպես Ավարայրում, Գեր Ձորում, Մարտիկում... Համեմատ 2-րդ բաժինը բացեց անվանի երգչուհի, բեմի փրոնի՝ Արամ Գալստյանի, ու մոտայան հնչյուններով դարձավ նաև մեր արեւելի փրոնի՝ «Եւ ինչպե՛ս կարող եմ եղ առանա... մի վախենա, իմ գեղեցիկ բարեկամ»։ Արյոն Արսիսի ողբն էր երգում անվանի Նանիկ Մանուկյան, որով հիացած էր Մոսկովյան։ Այս այս «կոնցերտային արհալի (նշխարակն ու ռոնդո) ընծայող գիրը՝ «Հորինված է սկիւն Մոսկովի համար՝ իր ծառա և բարեկամ Վ. Ա. Մոսկովսկի կողմից։ Կենդան, 26-րդ դեկտեմբեր, 1786 թ.»։ Բա՛ւ Հ. Արսիսի՝ իսպանական նրբագեղությունը լի այս արհալի քաղցր է այն իմաստով, որ նվագախմբի կազմում ընդգրկված է մեծանվագող դաճանուր, որ երկխոսության է բռնվում մեծերի հետ (Հ. Արսիս, «Մոսկով», 2-րդ մաս, գիր 1-ին, էջ 377, Մ., 1989)։ Եւ դաճանակահարուհի Էլլա Մեխի-Հյուսյանը հնչյունները դասկ ու դասակարգել էր հյուսում ու զարդարում երգ։ Չմայված ունկնդիրները «ասիցեցին» երգչուհուն ծագրից դուրս կատարել

ես երկու երգ՝ Շուրեթի «Երանություն» և երկրաբարձի օրերին ստեղծանի դարձած Բ. Կանաչյանի «Օրոր»։ «Մուր Ասվածամայր, առնա Բուն տու»։ Երգ, որը հարուցեց Արսիսին նվագախմբի Մոլիկովի արցունքները... Ծագրից երգականվեց է. Գրիգի «Հոլերեգ» պոլիտիկ։ Այն կրում է դանդաղ կասկերգակ Լուդվիգ Հոլերեգի անունը։ Այլուհը, ասես, մի երկխոսություն է Գրիգի և 17-18 դդ. աղայում Հեղեղի ծիցե։ Դիւս այնուհետ, ինչպես Պոլոնիեն իր «Դասական սինթեզային» ողջույն է կրում 18-րդ դար Յոզեֆ Հայդնի։ Գրիգը վերածնուն է 18 դ. պոլիտիկ ծեց։ Նա դարձյալ այլում հնչում են Պեյդալուր, Մարաբադյան, Գալստյան, Արամ, Ռիդարդը համեմված նուրբեղական դարձյալի ողբերգ (քեփիներ, սինթեզային)։ Մոսկովյանը փնջալում, ուր դարձյալուցիկ նման հնչող բաժնի փոքի վրա իրենց վիստուրության մեջում են 1-ին ջութակը (կոնցերտային Թամար Պետրոսյան) և 1-ին այլը (Համբարձում Սիմոնյան)։ Մարաբադյանում ազնիվ էին հնչում քաղցրաբաններ և երգչային Երայի միջին մասում... Երախադարձ ունկնդիրները բազմաքանակ հրավիրեցին մանտրո Արաբեկյանին և ջրոնեցին հեռու, մինչև նվագախմբը ծագրից դուրս չկատարեց «հրամես»՝ անգուց (հեղինակ՝ արգենիսիացի Ասոն Պիսալյան)։

ԴԱՆԻԷԼ ԵՐԱԺԵՏ

Մոռացված անուններ

«ԲԱՆԱՇՆԱՏ ԿԱՆԱՔԱՅՐ ԶԱՂԱՐԾՆԱՅ...»

Այսօր է արձանագրված մի հոգեւոր սպասավորի՝ Պողոս Տեր Մարգարյանի ժամանակը, որի անունը դժվար թե հայտնի լինի ներկա սերունդին, սակայն ժամանակին՝ 1862-1896 թթ., նա իբրեւ եկեղեցուկն է ժողովրդին նվիրված ազնիվ հոգեւորական, համարախայ տր հասարակությանը։

Պողոս Տեր Մարգարյանը սանճնում է Յաղաթի բարեկամ անունով։ Այդ առիթով 1863 թ. դիմում է կաթողիկոս Մասթուս Ա Վեհափառին, որը և ընդունալում է նրա ցանկությունը։

Ինչպես Յաղաթին, այնպես էլ ճարտարապետի մյուս նշանավոր վանքեր, կառուցված լինելով 11-13-րդ դարերում, հայտնի են եղել իբրեւ ժամանակի հոգեւոր մեծագույնի, գրագրության կենտրոնների և ծառայալուծական գլուխգործոցներ, գտնվում են Արսիսի գետի հովտում՝ դասական Գուգար աշխարհում։ Յաղաթի քաղաքային Երզնկա գյուղերի ընկալությունը, ախարկվելով Հասան խանի (1795-1797 թթ.) արականներից, հեռացել էր, և Երզնկա 70 արի վանքը դարձել էր բոլոր աղալարների անասունները դաճելու վայր ու ֆայրակել։

Վաճենի վերադարձնում գործում, որի մեջ ընդգրկված են եղել լավագույն անասուններ, հողեր, արտադարներ, ցանկանել է դրանց ընդհիվ ստեղծել նյութական միջոց, բազա և լիվ կարգի բերել ժողովրդները։ Սակայն ժողովրդական իշխանավորների արգելքն ու բյուրոկրատական վերաբերմունքը խոչընդոտել են, մասնաշարժվել է, քեփերը իրավաբանական է դրսն սփռելու։ Սակայն վանահայրը, հիմնովին համոզված լինելով, որ այդ խոչընդոտվալ սարժք վանքին է, վճռում է մեկնել Պետերբուրգ և կառավարական բարձր աշխարհ (Սենատ) միջոցով հաս-

լով հարազատ վանք է լինելով խիստ, սկսւ 1896 թվի նոյեմբերի 2-ին Երմանում, ուր հրավիրված էր խիստ մյան Յաղաթի կողմից, վախճանվում է (հիշից) և թաղվում միաբանության հանգստանում։

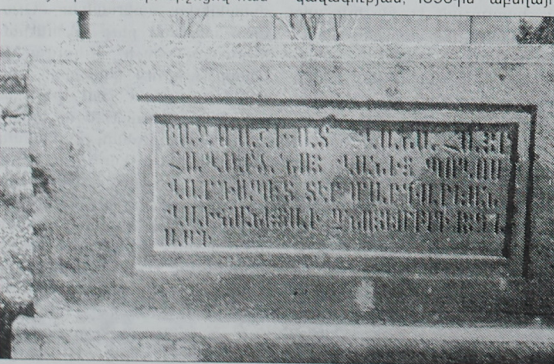
Լուսահոգի Պողոս Տեր Մարգարյանը ծնվել է 1830-ին Բանաթում, 1841-1848 թթ. Ներես Առաքելյանի հայրադարձության ժամանակ, սովորել է Մայր Աթոռի ժամանակավոր դպրոցում և հաջողությամբ ավարտել։ 1848-1858 թթ. եղել է Մայր վանքի վանական խորհրդի անդամ և լուսարար, 1851-ին ստացել է ավագ տալակագրության, 1856-ին արքեպիսկոպոս

ով, սակայն 19-րդ դարում Աղսեի հուշի վանահայրերից են ոչ մեկի անունը, գործերը հայտնի չեն։ Ամենից երկար ժամանակ են բեղում գործեր և կատարվել լուսահոգի վանահայր Պողոս Տեր Մարգարյանի ջանքերով, որոնց անմիջապես ծանոթ են եղել նշանավոր օսա անձինք (Ռաֆայել Պաշկանյան, Սակար Բարխուդրյան, Սեմյոն Արսենիվ Լազարյան, Մեսրոպ Ամբասյան և այլք)։ Ցավով, մահից հետո նրա հիշատակն անունը հանրալի մոռացության է մատնվել։

Այս արի լուսնում է այդ միջոցալ հոգեւոր սպասավորի ծննդյան 170 արին, գանկանում են վերիցել «Երմանակ» խոսքերը՝ արված 1896 թվականին։ «Մեր գրկեցին մի արժանավոր հովիվից։ Յաղաթինը իր անմեղից մասնակցից, իսկ սուրբ Էրմանին իր ընթիւ անդամից։ Այդ, դաստեղծված մի անձնավորություն, իրեղական բառի բուն նշանակության մարդ, որից կարող է մեր հոգեւորականությունը օրինակ վերցնել, քեփերն ժողով է ծառայել Գաղափարի համար։ Բո շիւսանակ երեք չի թառամիլ, դարեւ կանցնեն, աշխարհ կհանա, ու կընճարվա արժանի գործ և կատարել»։

Կարծում ենք, մեր երախտից արտահայտած կլինենք մեր հիւսանակի հանդեպ, եթե նրա անունը հիւսանակի նաև իր սիրած վանքի վեմին ի լուր բոլորի։

ՅԵՆԻԿ ԿԱՌԱՅԱՆ



նել հարցն լուսնում։ Այդպես էլ վաղվում է 1895 թվականին խորհրդան Յաղաթի թույլտվությամբ մեկնում է ռուսական մայրաքաղաք, որտեղ այդ ժամանակ իշխանությունները գաղղված էին Նիկոլայ Երկրորդի թագաւորության միջոցառումների նախադասարանները։ Ի՞նչ անվա չարչարաններից հետո, համարձակումը Կարաթե Ելանին և սենատր Գոնչարովի արգելադրությամբ, հաջողվում է Հաղաթին անասունաւս հողերի 700 «դեյալաքին» նկատմամբ վերականգնել վանքի իրավունքները։ Դա մի խոշոր հաղթանակ էր 35 արվա մայրալի արդյունք։ Սակայն վերադառնա-

թյան ասիւնում։ Մասթուս կաթողիկոս օրն (1859-1863 թթ.) եղել է Գորն հովիվը, Գեորգ Դ կաթողիկոսի օրն, 1864-ից՝ Բարձրագույն Սինոդի անդամ։ 1867-ի հունվարին օրագրությամբ Սինոդը նրան կարգում է Դալաթի գաղղի Հայոց վանքերի կալվածների կառավարիչ, իսկ 1892 թ.՝ Գանճակի վիճակի հաջորդ («Մուր» անագիր, 1896, թիվ 12 և «Մարաւ», 1896, թիվ 11)։

Յաղաթին վանքի իր սկզբնավորման օրից հայտնի է հայտնաւոր Տարուցի և վանքի սեղանաւս կառուցման նախաձեռնող Յովհաննէս Արմանեցի վարդապետների անունները։

ԽՐԻՍՏՈՆԱՆ ԳՈՒՅՆԵՐ ԿԱՐՄԻՐ

Կարմիրը հին և բազմաթիվ մշակույթներում համարվել է կյանքի, կրակի, դաստեղծների, էներգիայի, ազնվային, վստահի, եղալիություն, բնկունի, հուգականության, կրքերի, սիրո, ուրախության, տնականության, առողջության խորհրդանիշը։ Կարմիրն ունեցել է նաև բացառական երանգ, եղիական արտահայտել է Սեւա և նմանափոխ Զարու (Աղեղյան) ասվածները չար ուժը։ Կեչական մշակույթում մահը ներկայանում է կարմիր ծաղկի կերպարանով, ինչ հույանքն այս գույնով էին արտահայտում սեռական կրքեր (անապալուհները դասկերվում էին կարմրագույն)։ Սակայն հիմնականում կարմիր դրական խորհրդանիշ է։ Չինաստանում, ուր կարմիրը Շու հոգեւոր և հարակի խորհրդանիշներ էր, համարվում էր բոլոր գույներից ամենաերանգի, որն այն աղետում էին կյանքի, բարգավաճության, էներգիայի և անուն հետ։ Տերմակի վրա կարմիր գույնի դասկերանով խորհրդանշում էր քաղված արյունը կամ մահացույց գունատությունը։ Չինական քաղաքում դերասանների դեմի կարմիրն առանձնացնում էր նրանց՝ որդեա ընտրյալների։ Նախնական ծեսերում օգտագործում էին, որդեադի մեղաների վրա «կյանք Եւ յայն»։ Ասիայում կարմիր մեջ կիրառվում էր որդեա դաճալուհի։

Քրիստոնեության մեջ կարմիրը քեփես հիմնականում ունի Քրիստոսի գոհաբերության, նրա չարչարանների խորհրդանիշը, սակայն կարմիրով է դասկերվում նաև Տիրոջ գործը՝ խաչակրքերը, կարգիցաններն ու ուխտագնացները։ Որդեա տնականության խորհրդանիշ՝ օրացույցներում սուրբ տներն ու օրերը նվաճում են կարմիր գույնով։

Յայ եկեղեցու հայրերի խորհրդանիշն մեկնություններում կարմիրն արտահայտում է չորս արեւելից մեկը՝ հուրը, մարդու մարմնի չորս բաղադրիչներից արյունը, ինչպես դասողական ասիականներ, Սեփիսեղի խորհրդանիշն էրման Քրիստոսի։ Կարմիրը սեփական դասկերելն ունի դասարարի գոհերի արյան խորհրդանիշը, կարմիր կամարը նշանակում է Տիրոջ գաղղյան ժամանակը, կարմիր կտուցներով քոչունները խոսում են Քրիստոսի մարդկության մասին։

ՔՐԻՍՏՈՆԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Կրկնական, մակարային, լրագրական երկաթաքաթեր Յիմնադիր՝ Մայր Աթո Սուրբ Էջմիածին Դասարակիչ՝ Ս. Էջմիածին Քրիստոնեական դասիսարակության և Բարձրագույն կենտրոն Գլխավոր խմբագիր՝ Աստիկ Սամբուլյան Գրանցման վկայական՝ 624 Խմբագրության հասցեն՝ Բ. Վարաբադյան, Ս. Գայանե եկեղեցի, Քրիստոնեական դասիսարակության և Բարձրագույն կենտրոն Խեղախոս՝ (0+31) 56780 Մայր Աթո Ս. Էջմիածին քաղաք Սսր. է տղաք՝ 1. 10. 2000 թ. Տղախոսակը՝ 2500 Գիւնը՝ 50 դրամ։